

Біла Ірина Миколаївна
ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ ТАЛАНТІВ
У ЯПОНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Біла Ірина Миколаївна

ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ ТАЛАНТІВ У ЯПОНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

太陽が上昇する！

19. Судзуки С. Возвращенные с любовью: Классический подход к воспитанию талантов / С. Судзуки: пер. с англ. – Мн.: ООО «Попурри», 2005. – 192 с.

20. Художественное творчество в детском саду / Под ред. Н. А. Ветлугиной. – М. Просвещение, 1974. – 170 с.

21. Цветов В. Пятнадцатый камень сада Рёандзи / В. Цветов. – М.: Изд-во политической литературы, 1986. – 302 с.

**謹
賀
新
年**

11. Куроянаги Т. Тотто-тян, маленькая девочка у окна / Т. Куроянаги. – М.: Детская литература, 1988.
12. Мелхорн Г., Мелхорн Х. Гениями не рождаются. Общество и способности человека: кн. для учителя: пер. с нем. / Г. Мелхорн, Х. Мелхорн. – М.: Просвещение, 1989. – 159 с.
13. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. – 2-ге вид., випр. – К.: Світич, 2009. – 208 с.
14. Моляко В. Психея в кімоно (з книги «Психодром») / В. О. Моляко. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В. С., 2010. – 272 с.
15. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О проблеме эстетического воспитания: книга для учителя / Б. М. Неменский.– М.: Просвещение, 1987. – 255 с.
16. Овчинников В.В. Сакура и дуб: Впечатления и размышления о японцах и англичанах / В. В. Овчинников. – К.: Дніпро, 1986. – 479 с.
17. Парамонова Л. А., Протасова Е. Ю. Дошкольное и начальное образование за рубежом. История и современность: учеб пособие / Л. А. Парамонова, Е. Ю. Протасова. – М.: Издательский Центр «Академия», 2001. – 240 с.
18. Рибалка В.Р. Психология развития творческой личности: навч. посіб. / В. Р. Рибалка. – К., ІЗІН, 1996. – 236с.

ББК 88.840

ДДК 37 (520)

Рецензенти:

В. О. Моляко, доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, завідувач лабораторії психології творчості Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України;

В. В. Калошин, директор Інституту обдарованої дитини НАПН України, кандидат технічних наук, лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки.

Біла І.М. Досвід становлення талантів у японській державі: Серія «ПРОСвіт» – К., Інститут обдарованої дитини, 2011. – 36 с.

Японія таємнича та загадкова країна. Розгадати секрет «японського дива», її інтелектуального злету, прогресу економіки та науки можна, проаналізувавши її ефективні освітні, виховні стратегії.

Для всіх, хто цікавиться ефективними методиками виховання та навчання талантів.

ЗМІСТ

1. Усі діти обдаровані.....
2. Ранній розвиток як передумова становлення здібностей.....
3. Терпіння і труд все перетруть.....
4. Краса є істина, а істина – краса.....
5. Література.....

Література

1. Белкіна Е. Мистецтво Японії / Е. Белкіна // Мистецтво і освіта. – 2002. – № 1. – с. 41-44.
2. Вайнцвайг Поль В чем заключается сила творческой личности / Поль Вайнцвайг // Обдарована дитина – 2006. – №8 – с. 50-54
3. Волинець Л. Художньо-естетича освіта в Японії / Л. Волинець // Мистецтво і освіта. – 2002. – №1. – с. 28-38.
4. Григорьева Т. П. Япония: путь сердца / Т. П. Григорьева. – М.: Культурный центр «Новый Акрополь», 2008. – 392 с.
5. Грищенко І. М. Характерні особливості розвитку освіти в Японії / І. М. Грищенко // Трибуна 2009 – №11-12 – с. 28-29.
6. Детский сад в Японии. Опыт развития детей в группе: пер. с яп. /Общ. ред. и послесл. В. Т. Нанивской. – М.: Прогресс, 1987. – 240 с.
7. Ибука М. После трех уже поздно / Масару Ибука. – М.: Олта, 2003. – 64 с.
8. Ильенков Э.В. Школа должна учить мыслить / Э. В. Ильенков. М., Воронеж, 2009. – 108 с.
9. Как организовать коллектив дошкольников / Хондзё М., Сисида Т., Исикава М. и др.: пер. с япон. – М.: Педагогика, 1991. – 152 с.
10. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л.М. Проколієнко. – К.: Рад.школа, 1989. – 608 с.

будівлі таким чином, щоб вони начебто зливалися з навколишнім середовищем, саме тому багатоярусні храми та пагоди Японії мають своє неповторне обличчя. Їхні дахи із піднятими вгору кутами нагадують крила дивовижних метеликів [3].

Зачарування світом речей – одна з естетичних домінант японської освіти та культури. І як результат – вибірковість відносно зорових образів і уявлень, що проявляється в гострій спостережливості, вразливості, здатності все довкола бачити у барвах, колірних контрастах, помічати незвичне, гарне й надовго зберігати це в пам'яті.

«Японія дала життя довершеній за формою культурі і розвинула в людях таку якість зору, коли Істину бачать у Красі, а Красу в Істині», – говорив Рабіндранат Тагор [4, с. 92].

Японців найбільше підносить не любов до розкоші, достатку, а почуття прекрасного, вміння бачити мале, очарування непомітним, прихованою красою речей (моно-но аваре): в одній квітці побачити усі квіти; в одному звуці почути всі звуки [4, с. 92].

Таке емоційне спілкування, що пробуджує хвилювання, захоплення, радість, впевненість у собі як складовій частці всього живого і є необхідною умовою творчого освоєння дітьми довкілля, зародження та становлення у них талантів та здібностей.

Усі діти обдаровані!

Схід сонця символічно завжди віщував надію та оновлення. Ми звертаємо свою увагу на Схід, туди, де сходить сонце, до Японії, вивчаючи передумови зростання здібностей та талантів.

Розгадуючи секрет економічного дива Японії, причини шукають в обмеженості ресурсів цієї острівної країни, що спонукає, мовляв, до розвитку винахідливості, творчості. Звичайно в цьому є сенс. Але головний секрет конкурентоспроможності Японії – в освіті її громадян, їх навчанні та вихованні.

Висока якість життя японців має підґрунтям надзвичайний статус освіти, побудованої за принципами гуманізму та людиноцентризму. Повага до людини, до її суб'єктивності пронизує всю життєдіяльність японців і є основним принципом освіти.

В освітній стратегії держави головний акцент робиться на тому, що кожна дитина цінна сама по собі, незалежно від її характеристик та здібностей.

Гуманістичний принцип японської освіти проголошує: «Необдарованих дітей немає!» Обдарованість сприймається не як щось поодиноке, унікальне, дане природою, а як те, що можна розвинути в більшості.

Широко відомий (як в Японії, так і в нас) метод навчання гри на скрипці Судзукі можна сформулювати так: почати навчання якомога раніше і займатися якнайбільше з гарними педагогами. За дотримання цих правил, зазначав С. Судзукі, талант буде притаманний усім дітям. «На кожному живому дереві з'являються бруньки і чудові квіти – так визначено природою. Кожна людина має слідувати законам природи й приносити плоди!», казав цей мудрий педагог [19, с. 7]. Сам доктор Судзукі починав вчити гри на скрипці трирічних дітей, і всі вони досягали успіху. Він твердив, що талантами не народжуються і що в

кожній дитині можна розвинути здібності завдяки постійному тренуванню.

Гарні завдатки при народженні – це тільки здатність швидше пристосуватися до навколишнього середовища. Він вважав: “Якби Ейнштейн, Гете чи Бетховен народились б у кам'яному віці, то вони мали б освітній рівень не вищий, ніж у більшості людей того часу. Справедливо й зворотне: якби мені доручили виховання й навчання дитини з кам'яного віку, то вона змогла б зіграти на скрипці сонату Бетховена не гірше, ніж будь-яка сучасна дитина. І знову ж таки, якби б сьогоднішній малюк виховувався у суспільстві, що відстає від нас на п'ять тисяч років, він би сприйняв усі звичаї і звички того часу” [19, с. 30].

Талант, на думку автора, – це максимальний рівень розвитку здібностей дитини, що починається з раннього розвитку мовних та музичних здібностей, і поступово стає системою цілісного розвитку особистості. У школах Судзукі педагоги працюють з групою дітей (до 60 чоловік), сформовану за різновіковим принципом (від 3 до 5 років). Роль педагога полягає насамперед у створенні середовища для саморозвитку дитячої особистості. Велика увага приділяється розвитку пам'яті, функції сприймання (візуального, слухового, тактильного), комплексним видам художньої діяльності дітей. Виховання у цих школах має глибоко гуманістичний зміст та форму. Дитину ні до чого не примушують, а створюють розвивальне педагогічне середовище.

“Уся справа тільки у методиці навчання й у вихованні”, – пише С. Судзукі. – “Люди нагадують мені невмілих дачників, які похмуро хитають головою, дивлячись на загублені посіви, і кажуть, що це сталося через погане насіння. Вони не розуміють, що не в насінні справа, а вся біда в неправильних методах його вирощування. І продовжують йти своїм згубним шляхом, знищуючи рослини одну за одною” [19, с. 188]. Підкреслюючи значення освітніх гуманістичних методик, С. Судзукі наголошує: тільки система, що ґрунтується на любові, може виховувати в дітях талант, прагнення до істини, радість і красу як невід'ємні риси їхнього характеру [19, с. 100].

В Японії, де панує культ сім'ї, доля дітей, по великому рахунку, знаходиться у руках батьків. Тож, родинному вихованню в країні відведено головне місце. Образ матері в уяві японців передусім

навіть термін «массе бумеет» – цивілізація соснової голки, тобто вміння насолоджуватися кінчиком соснової голки замість того, щоб намагатися охопити поглядом ціле дерево. Кожна річ сама по собі прекрасна й варта бути оспіваною.

В Японії існує багато народних світ, пов'язаних із природою, природними об'єктами, під час яких відбувається милування деталями, оспівування вічного та миттєвого, розвивається спостережливість. Так, восени, жителі Японії збираються біля водоймищ, щоб відсвяткувати найгарніший у році повний місяць. Як і всі свята, свято повного місяця ретельно готується. Спочатку всі катаються на човнах з ліхтариками у формі повного місяця. Потім збираються на широкому помості храму та спостерігають, як із-за гори над озером з'являється величезний таємничий повний місяць.

Одним із проявів трепетного ставлення до природи є любов японців до квітів. У давнину квітам поклонялися як живим істотам. До них зверталися з молитвами, коли квітка в'янула, її не викидали на смітник, а бережно опускали в прозору воду річки. Квітам і сьогодні присвячують свої твори поети, художники, скульптори. На честь квітів влаштовуються пишні прийоми та свята. І тому, навіть на державній емблемі країни можна побачити пелюстки хризантеми. Восени, коли відзначається свято хризантем, уся Японія вкривається квітами: всюди проходять виставки, головними героями яких є хризантеми. Але найбільш поетичним, романтичним вважається свято ханамі – милування квітами сакури. Тисячі японців збираються у вишневих садках і годинами милуються цвітом священного дерева, пелюстки якого не знають старіння, бо прагнуть краще впасти ще зовсім свіжими, ніж поступитися своєю красою. В ці дні гілки квітучої сакури з'являються в багатьох оселях, а тисячі японців збираються у вишневих садках, на терасах храмів, виконують старовинні танці, співають народні пісні й годинами милуються цвітом священного дерева. Квітучу вишню-сакуру японці обрали символом свого національного характеру, започаткували мистецтво аранжування квітів (ікебану), що означає прагнення допомогти квітам виявити себе. Все це безпосередньо сприяє розвитку сприймання, спостережливості.

Архітектура Японії є також мистецтвом, головна риса якого – прагнення гармонії з природою. Японські архітектори проектують свої

орігамі, кераміка, виготовлення іграшок з глини, пластиліну тощо. Японці вважають, що головна мета вивчення різних видів мистецтва полягає в тому, щоб допомогти «відшліфувати почуття» й цим самим «зростити душу», підготувати її до сприймання Краси та втілення її у реальному житті [3].

Японці вважають, що таємниця краси криється у неповторності миті, кожної деталі, кожної сцени окремо, які разом створюють Ціле. Тому, на думку, лауреата Нобелівської премії японського письменника Ясунарі Кавабати, «і на засохлій гілці можна побачити квіти, відкрити сенс буття, почувши голос беззвучного, побачивши форму безформного!» [1].

Мистецтво Японії має дуже цікаву особливість: бути красномовним на фоні недоговореності. Японці намагаються не стверджувати, а натякати, нехай кожний домислює, використовуючи власну уяву! Милуватися мистецтвом для жителів Японії означає милуватися невидимим, вслухатися в неказане.

Ще за 400 років до відкриття мови абстрактного мистецтва майстер чайної церемонії Соамі у монастирі Ранзі в Кіото створив поему з каменю та піску, що являє собою філософський сад (тигриця, яка перепливає зі своїм виводком через річку, або гірські вершини над морем хмар). Цей сад символізує пошук істини. Садки каменів, садки на воді, з карликовими деревами заввишки 30-50 см, з маленькими водоспадами та містками, з крихітними павільйонами для чайної церемонії – все це садки, якими японці можуть милуватися годинами [16, с. 42].

У багатогодинному спогляданні каменю, квітки виражається традиційне японське світосприймання. Звичка до медитації дозволяє задовольнятися малим і знаходити задоволення у звичайному. Не всі можуть досягти висот у мистецтві, але всі можуть навчитися милуватися прекрасним, шукаючи його повсюди.

Японська культура тяжіє до гармонії з природою. Японці прагнуть зберігати гармонійну взаємодію з природою, що здійснюється на реалістичній основі в процесі пізнання реальних явищ природи. Із самого малку японці привчені милуватися явищами природи. Першим снігом взимку, цвітом азалій, вишні, сливи навесні, пишним розквітом природи влітку, восени – багряними листям клена. В японській мові існує

пов'язаний з тим змістом, який вкладається у слово «амае». Цьому слову важко підшукати аналог у нашій мові, воно означає почуття залежності від матері, що переживається японськими дітьми як дещо бажане. Дієслово «амаеру» означає «бути розпеченим», «шукати захисту». Цими словами японці виражають ставлення до матері. Вони позитивно сприймають прагнення дітей до батьківської опіки, вважаючи, що це захищає від впливу поганої компанії, вживання наркотиків тощо). Острах втратити батьківську любов для дитини впливовіший чинник виховання, ніж слова осуду.

Японські матері досить довго носять малюків на спині, сплять із ними в одному ліжку. Така вседозволеність, здавалося б, може призводити до розвитку егоїстичності, тим часом у Японії стан щастя у дитини вважається найбільш значущою умовою розвитку таких навичок, як співробітництво, вміння йти на компроміс, чесність та щирість.

Період вседозволеності у малюка триває до 5 років. До цього віку японці спілкуються з ним, «як з королем», з 5 до 15 років – «як з рабом», а після 15 – «як з рівним». З дитини, якій у дитинстві дозволяли все, виростає дисциплінований і законслухняний громадянин.

Японських батьків можна віднести до «типу, що врозумляє», який характеризується двома головними ознаками, одна з яких полягає в тенденції привчати дітей вчитися, наслідуючи поведінку батьків, більшою мірою, ніж з допомогою усних пояснень.

Японці ніколи не підвищують на дітей голос, не читають їм нотацій, не кажучи вже про те, що не вдаються до тілесних покарань. Японка ніколи не намагається утвердити свою владу над дітьми, адже це, на її думку, може призвести до відчуження. Вона не йде всупереч волі та бажанню дитини, а виражає своє незадоволення опосередковано, даючи зрозуміти, що її дуже засмучує негідна поведінка дитини. У разі виникнення конфлікту японські мами не відсторонюються від дітей, а, навпаки, посилюють з ними емоційний контакт. Діти ж, як правило, настільки обожають своїх матерів, що переживають почуття провини й бажання вибачитися, якщо завдають їм неприємності.

Виховна доктрина в країні Сонця, що сходить, застосовується до дітей з м'якістю і любов'ю, не пригнічує їхню душу. Ніякого бурчання, ніяких строгощів, майже повна відсутність тілесних покарань; тиск на дітей здійснюється в такій лагідній формі, що здається, ніби діти самі

себе виховують і що Японія – дитячий рай, в якому немає навіть заборонених плодів.

“Японці виховують дітей не грюканням та нескінченними “не можна”, “не чіпай”, “не йди”, що дратують і саму дитину, і тих, хто її оточує, а навпаки, спокійним, поблажливим ставленням до дітей”, – пише В. О. Моляко. Ось як він описує поведінку п’яти-шестирічного хлопчика, що летів з матір’ю у літаку. Як багато дітей такого віку, він не міг увесь час спати чи сидіти спокійно. Спочатку потягнувся до цукерки. Потім зацікавився материною сумочкою, у якій порпався довго й завзято. Перевіривши вміст сумки, хлоп’я взялося випробовувати на міцність столик, який мати встановила перед ним. Далі прийшла черга крісла з переднього ряду, в якому сиділа досить таки літня японка. Хлопчик сіпав крісло із завзяттям в’язня, який вирішив будь-що, вирвати віконні ґрати. Проте воно було зроблено надійно, і хлопчисько, хоча, напевно, й не визнавав себе переможеним, але таки облишив його. Коли найближчі предмети були обстежені, здалося, що хлопчик націлюється вже на сам літак. Проте, очевидно, розміри літака здалися йому дещо завеликими, тож він поки що облишив цю справу, не без апетиту попоїв і заснув, упевнений, що зробив все, що міг... Усе це здалося б нам з вами оригінальним, якби не цілковитий спокій матері хлопчика. Вона не кричала на нього, не сіпала за руки, не читала йому довгих нотацій. Ні, вона інколи навіть підтримувала дещо ірраціональні вправи сина, інколи допомагала йому, а решту часу здавалася абсолютно байдужою до його дій, як, зрештою, й усі японці навколо. Ніхто навіть не подумав зробити хлопчикові або його матері зауваження, навіть та японка, крісло якої малий сіпав так довго й настирливо. Час від часу на обличчях лише з’являлися поблажливі усмішки: мовляв, нехай дитя побавиться [14, с. 134].

Японці – ніколи не вдаються до постійного обмеження дій дитини. Їй нічого не забороняють, від дорослих вона чує тільки попередження: «небезпечно», «брудно», «погано». Головне правило: «Не забороняти, а не допускати».

Японка воліє регулювати поведінку дитини через вплив на почуття і попередження про можливі наслідки вчинку; вона уникає конфронтації з волею та бажанням дитини. Для неї важливіше продемонструвати на власному прикладі, як слід правильно поводитися. Спостерігаючи за

автора, його характеру, емоційного стану, настрою тощо. Широко використовується в японській освіті й система уроків споглядання, які є засобом розвитку вміння вдивлятися, бачити та спостерігати.

Вже у дитячому садочку японських дітей ознайомлюють із палітрою, що містить 24 кольори та відтінки, учень 2-го класу користується фарбами 36-ти кольорів та знає назву кожного з них. Тонке сприйняття кольорів, уміння гармонійно їх поєднувати збагачує світобачення, розвиває емоційність, здатність відчувати найтонші нюанси не лише кольорів, а й станів, настроїв, зумовлених впливом кольорів та їхніх відтінків, сприяє формуванню „художнього” рівня культури праці в будь-якій сфері. Як наслідок – японський робітник розрізняє сімсот відтінків кольорів, має гарно розвинену уяву.

На думку відомого японського скрипаля і педагога Сініті Судзукі, рівень розвитку дитини залежить від того, наскільки умови, характер середовища, оточення, в якому вона росте та виховується, стимулюють розвиток ока, вуха, руки та відповідних їм функцій – зору, слуху, тактильних відчуттів [19].

Важливо з великим художнім смаком добирати все, що оточує дитину, із неодмінною вимогою, щоб дитина сама брала участь у створенні затишку та краси помешкання. Активне залучення дітей до художньої праці необхідне тому, що, на думку японців, лише рукотворна краса підносить людину до філософського розуміння прекрасного як доцільності буття.

Найбільше остерігаються японці «мати очі, але не бачити красу; мати вуха, але не чути музику; володіти розумом, але не сприймати істину; мати серце, але ніколи не хвилюватися і не горіти вогнем» [11].

Велика увага приділяється в Японії ознайомленню дітей з музичним мистецтвом. Система музичної освіти дошкільників ґрунтується на слуханні та сприйманні музики дитиною від самого народження. З перших днів життя дитина слухає твори класичної музики. Судзукі розробив програму-мінімум для прослуховування, яка включає твори П. Чайковського, І. Гайдна, Ж. Бізе, В. Моцарта тощо [19, с. 37]. У дитини поступово нагромаджується музичний досвід, завдяки чому вона сприймає музику як невід’ємну частину світу, в якому живе.

Загалом маленькі японці протягом навчання в школі опановують близько тридцяти видів художніх технік, таких, наприклад, як ікебана,

середнього рівня, – казав, наприклад, Ч. Дарвін, – лише здатністю помічати речі, що легко проходять повз увагу, а також особливо пильно спостерігати за ними”. “Спостережливість і спостережливість”, – такий надпис зробив І. П. Павлов на фронтоні одного з будинків своєї лабораторії. М. Горький зазначав, що між наукою та художньою літературою є багато спільного, в них важливу роль відіграють “спостереження, порівняння, вивчення”, а “добре розвинена спостережливість є умовою художньої творчості” [10, с. 319].

Л. С. Виготський зазначав, що, якщо ми бажаємо мати достатньо міцні основи для творчої діяльності дитини, необхідно всіляко розширювати її досвід. Чим більше дитина бачила, чула та пережила, чим більше вона знає та засвоїла, чим більшою кількістю елементів дійсності вона оволоділа, тим більш значущою та продуктивною при інших рівних умовах буде її діяльність [18, с. 95].

Організація спостережень дітей за навколишнім життям, знаходження того, що може бути відображено у результатах їх діяльності, на думку Н. О. Ветлугіної, є важливою педагогічною умовою формування творчості. Розвиток способів “вслуховування”, “вдивляння” в образний світ мистецтва, в звуки та фарби природного та предметного світу – шлях, яким розвивається творчість дитини [20, с.9].

Корисним є досвід сенсорного виховання, розвитку спостережливості, творчих здібностей дітей у Японії. Відомо, що коли Японія вступала у фазу свого першого науково-технологічного та економічного стрибка, в освіті цієї країни пріоритетним стало естетичне виховання, націлене на розвиток творчої уяви дітей. Були запропоновані нові насичені освітні програми, де перспективним напрямком став розвиток чуттєвого досвіду дітей [8].

Японська система естетичної освіти ґрунтується на твердій переконаності в тому, що здібності поета, художника, музиканта можна і потрібно розвивати в кожній дитині. Нині в Японії дисциплінам художньо-естетичного циклу (музиці, малюванню, ремеслам тощо) відводиться 20-25 відсотків усього навчального часу. Цей компонент значно збільшується за рахунок уроків каліграфії, що розвиває бездоганне відчуття пропорцій, динаміки руху, здатність цінувати простоту та вишуканість лінії. Ієрогліфи вважаються не лише засобом письмового спілкування, вони є також вираженням внутрішнього світу

своїми батьками у сім’ї, діти вчаться взаємодії з іншими людьми. Японська жінка робить акцент на проблемах емоційної зрілості, податливості, гармонійних стосунках з іншими людьми. Саме для цього дитину і відправляють у дошкільний заклад. Дитячий садок – це місце, де діти проводять більшу частину свого часу і де, відповідно, здійснюється вплив на формування їх характеру.

«Спочатку характер, потім здібності» – головний лозунг навчального закладу. Найпоширеніші методи виховання є ті, які спрямовують на розвиток у дітей самоконтролю та володіння своїми почуттями. Велику вагу надають манерам, вихованості та вмінню поводитися.

Головне, вважають Японці – зберегти дитячу природу малюка. Тому, наприклад, дітей, яких за результатами психологічної діагностики можна віднести до гіперактивних, японські педагоги визнають енергійними і допитливими, але не проблемними, і ставляться до їхньої поведінки з гумором і теплом. Взагалі, шумні, рухливі діти в Японії не становлять для педагогів стільки проблем, скільки у інших країнах, бо в дитячому садку не прийнято, щоб малюки контролювали свій голос або поведінку. Навпаки, біг, крик заохочуються педагогами, оскільки є, на їхню думку, вираженням сили (енергетичною складовою) характеру дитини.

Природними вважають і «конфліктні» ситуації через іграшки, оскільки вважається, що навіть сварки є важливим елементом міжособистісних стосунків, засобом розвитку особистої ініціативи. Втручатися у конфлікти дітей – означає заважати формуванню інстинкту співжиття в колективі. Бійка між дітьми – важливий досвід соціальної взаємодії, завдяки якому малі навчаються повідомляти про свої потреби й поважати потреби інших людей. Якщо дорослі з малих років втовкмачуватимуть дитині «не бийся», «грайся разом з іншими дружньо», то її природні потреби придушуватимуться. У цьому разі дорослим доведеться у подальшому розв’язувати за них усі проблеми.

Тому вже на першому році спілкування у дітей намагаються виробити стабільні групові стосунки, коли кожний може «висловити своє критичне ставлення до того, що йому не подобається, вислухати пораду, осмислити реакцію товариша й тощо.

Відомо, що 2 роки – той вік, коли в дитини розвивається мовлення, в ігрових ситуаціях формуються основні рухові навички. Психологічні дослідження свідчать про те, що маніпуляції тісно корелюють з інтелектом. Тому велика увага в цьому віці приділяється прикладному мистецтву: малюванню, аплікації, оригамі, ояторі (плестіння з натягнутого на пальці тоненького шнурочка узорів та вузликів). Такі заняття сприяють розвиткові дрібної моторики пальців рук, що дуже важливо в майбутньому для написання ієрогліфів.

Мета виховання трирічних дітей – формування уявлень про обов'язки та їх розподіл через різноманітні ігрові ситуації, що моделюють різноманітні ситуації життя. Важливим інструментом виховання маленького японця є хоровий спів, адже виділяти окремого малюка, за японськими мірками, украй непедагогічно.

Пріоритетне завдання японської педагогіки – виховати людину, яка вмє злагоджено працювати в колективі.

В Японії не порівнюють дітей між собою. Вихователь ніколи не виділятиме кращих і сваритиме гірших, не скаже батькам, що їхня дитина погано малює або найкраще бігає. Виділяти когось не прийнято. Конкуренція відсутня навіть у спортивних змаганнях – перемагає дружба.

Японські вихователі, навчаючи дітей взаємодії, формують їх у групи (хан), що є найважливішою відмінною особливістю організації дошкільного виховання. Ці групи мають свої власні імена-назви («Кульбабки», «Жабки» тощо), які придумують самі діти, що спонукає їх приймати рішення, враховуючи бажання всіх членів групи. Ці групи є своєрідними підрозділами для спільної діяльності. Вони формуються не за здібностями, а виходячи з того, що може зробити їх діяльність ефективною. Дітям прищеплюються різноманітні навички: як дивитися на співрозмовника, як виразити себе і врахувати думку ровесників. Усе це допомагає сформувати гармонійні стосунки у групі, уникнути дискримінацій та стресів, що є зазвичай неабиякою проблемою (й перешкодою) у соціалізації здібної, обдарованої дитини.

Склад груп у дитячому садку Японії, та й у школі, не постійний. Якщо в дитини не склалися стосунки в певній конкретній групі, не виключена можливість, що вона знайде друзів серед інших дітей. Вихователів, як і вчителів, теж постійно змінюють, щоб діти не звикали

Краса є істина, а істина – краса

Сучасні японські товари славляться в усьому світі високою якістю, надійністю та міцністю. Світовий успіх японської індустріальної продукції не випадковий, він багато в чому пояснюється специфікою ставлення японців до своєї праці та її результатів. «Доберись до останньої зернини рису, що закотилася на самий край тарілки», – говориться у японському прислів'ї й підкреслюється прагнення японців не випустити жодної дрібниці, жодної подробиці. Ця національна риса призводить до тієї прискіпливості менеджерів та робітників, девізом яких є досягнення «нульового дефекту» продукції, що випускається. Японське розуміння якості пов'язано з безпомилковим налагодженням виробництва, постійною увагою до найдрібніших деталей. Японія – країна, де величезне населення намагається задовольнити свої потреби на маленькому клаптику землі з украй обмеженими природними ресурсами. Їх гостра нестача породила особливу ретельність світосприймання та оптимальність у використанні всіх можливостей.

Спостережливість, на думку японців, стимулює любов. Якщо вам подобається ваша робота, якщо ви займаєтесь улюбленою справою, ви будете завжди уважно вникати у її сутність. Якщо ви любите природу, ви навчитесь спостерігати безкінечну різноманітність її форм та фарб. Якщо ви любите людей, ви намагатиметесь уважно відноситись до їх звичок та індивідуальних рис, і це збагатить ваш життєвий досвід [2].

Здібність спостерігати за собою і за тим, що нас оточує, з допомогою почуттів, якими наділила нас природа, є основою навчання та розвитку особистості. Спостережливість – серцевина мистецтва, науки, освіти, це сама сутність творчих досягнень та відкриттів. Від спостережливості залежать якість та діапазон нашого мислення. Спостережливість, розвиваючи здібність виділяти головне, прокладає дорогу до мудрості та успіху.

Про роль спостережливості у наукових дослідженнях, творчих винаходах не раз говорили видатні вчені. “Я переважаю людей

технології у нас не приживаються. Тому, що вони занадто делікатні та тонкі й розраховані тільки на японських робочих, інженерів.

Висока працездатність, організованість японців, що формується з малих літ, вибудовує міцний фундамент першості, конкурентоспроможності країни, гарантує їй успіх та добробут, а нам демонструє приклад для наслідування.

до них. Надмірна прив'язаність до своїх наставників, вважають японці, зумовлює серйозну відповідальність за долю дітей. Кількість персоналу залежить від віку дітей. Для дітей першого року життя співвідношення кількості педагогів до кількості вихованців – 1 до 3, для дітей від року до трьох – 1 до 6, а для дошкільнят старших за 3 роки – 1 до 20.

Цікаво будується розклад роботи садка.

Відкривається він о 7.00. У цей час діти переважно самостійно організують свої ігри. О 9.30 вмикається пісня «Прибери все на місце», згодом діти роблять на вулиці зарядку під веселу музику протягом 10 хвилин. Лунає пісня «Всі у свої групи», і діти повертаються до груп. Чергові ведуть дітей у хороводі під ранкову пісню. Дітей перелічують, разом з ними обговорюють пору року тощо. Згодом під керівництвом педагога діти виконують завдання у робочому зошиті на лічбу і розфарбовування протягом 30 хвилин. Під виконанням завдань вихователь наклеює картинку. По мірі виконання завдання діти переходять до вільних ігор («камінь – ножиці – папір», вправ карате та самурайських змагань тощо).

Після 20 хвилин ігор починається підготовка до їжі. Діти дістають принесений із дому сніданок у коробочці, беруть чашки та серветки. У дитячому садку до того, що принесено з дому, додають гарячу страву та пляшечку молока. Потім малята співають та приступають до їди. Кожний їсть у своєму темпі – від 10 до 45 хвилин. Вихователь сидить разом із дітьми, кожний день за різними столами. Поївши, кожна дитина забирає свою серветку, палички, коробочку та завертає їх у рушничок, принесений з дому. Діти знову починають грати із картинками і карточками, які допомагають вивчити літери. Згодом прибирають іграшки, співають пісню та слухають музику, яку виконує вихователь.

Приблизно через 30 хвилин діти займаються орігамі, при цьому дорослий ознайомлює з новими геометричними формами та способами складання. Взавши із собою власноруч зроблені вироби, діти йдуть на прогулянку. А коли вони повертаються з вулиці, вихователь розповідає якусь історію, показує ілюстрації. Знову виконується пісня, після чого на дітей чекає полуденок. І нарешті прощальна пісня вихователів у виконанні дітей і знову прогулянка. Звідти батьки забирають дітей з 16.30. до 18.00. [17, с. 123].

Десь раз на місяць увесь дитячий садок вирушає на цілий день у похід по околицях. Це можуть бути: ботанічний сад, зоопарк чи просто гарна місцина. В таких походах діти не тільки дізнаються щось нове, а й набувають витривалості, вчаться стійко долати труднощі.

Розклад, правила та ритуали необхідні, на думку японців, для створення безпечного, передбачуваного для дитини оточення. Кожний день, відомий наперед, дає малюку можливість набутти впевненості у собі, швидше включатися у групову діяльність. Діти знають, чого від них чекають і як треба поводитися. Наприклад, коли малюки приходять до садка, вони мають роздягнутися, повісити свою куртку на гачок, поставити взуття у шафу, взути змінне взуття, зайти в кімнату й сісти у коло разом з іншими дітьми, тим часом як педагог грає на фортепіано. Коли всі розсядуться, кожна дитина (по колу) вітається з педагогом: так малюк відчуває свою значущість, належність до групи дитячого садка.

Процес становлення людини як особистості, входження її в традиційну культуру народу, ознайомлення з прийнятими нормами життя, поведінки у ранньому дитинстві дає свої позитивні результати. В Японії проводиться багато дитячих свят, які прилучають малят до традицій своєї країни. Традиційні синтоїстські і буддійські обряди супроводжують маленького японця від самого народження і впродовж усього життя. Це і свято вибору імені (на сьомий день після народження), і свято дівчаток і хлопчиків, і церемонії досягнення дітьми трьох, п'яти й семи років, коли дівчаток одягають у кімоно, а хлопчиків у – монцукі і хакаму (верхнє кімоно й широкі шаравари) тощо.

У багатьох дошкільних закладах Японії існують програми залучення дорослих до співробітництва з дитячим садком. До садків запрошують тат, які розповідають дітям про свою роботу; мам, які проводять цілий день з дітьми. Такі зустрічі допомагають вихователям враховувати особливості життя дитини як у сім'ї, так і в даному районі.

В усіх японських дитячих садках педагоги складають щоденні записи, що стосуються кожної дитини, її сну, харчування, діяльності. Ці записи передаються батькам, а зранку батьки передають свої записи про поведінку сина чи доньки вдома. У записах педагога може бути звернення до батьків щодо того, яка поведінка дитини є бажаною, а яка – ні. Щоденні спостереження батьків за власною дитиною допомагають вибудувати оптимальну взаємодію дошкільного закладу і сім'ї,

день. Канікули у школярів бувають літом, зимою (до і після Нового року) та весною (після екзаменів).

Невпинна праця – етика японської школи. Учні повинні засвоїти 1850 ієрогліфів – мінімум, встановлений міністерством освіти (адже тільки для читання книжок потрібно знати набагато більше – до 3 тисяч). Половиною цього ієрогліфічного мінімуму потрібно оволодіти вже у молодших класах. До того ж кожний із ієрогліфів має декілька варіантів читання та вимови. Окрім ієрогліфів, у японській мові ще використовуються дві буквені складові азбуки по 48 знаків кожна, а також латинський алфавіт. Немалих зусиль вимагає і вивчення історії своєї країни. Адже в Японії по наш час офіційне літочислення ведеться не за європейським календарем, а за роками правління імператорів. Ці назви умовних історичних епох позначаються ієрогліфами, нерідко архаїчними, які також потрібно завчати.

Кожний день після занять у звичайній школі діти знову відправляються вчитися, але тепер уже в іншу, обов'язкову школу, дуже необхідну для переходу на наступну сходинку середньої школи та в університет. Ці школи називаються «дзюку», в перекладі – «школа майстерності», або «репетиторська школа». Там, спеціально найняті вчителі ще раз пояснюють дітям те, що вже сказано в школі та додають до цих знань нові, які можна використати на екзамені. В «дзюку» навчаються діти від 3-х до 18-ти років, їх відвідує одна шоста частина молодших школярів, половина середніх і майже усі старші.

Отже, освіта в Японії – це культ, що підтримується і сім'єю, і суспільством. З дитинства японці постійно та інтенсивно вчаться, спочатку – щоб вступити у престижну школу, згодом – щоб пройти за конкурсом у кращий університет, потрапити на роботу у престижну та процвітаючу корпорацію. Прийнятий в Японії принцип «довічного найму» дає людині право лише на одну спробу зайняти гідне місце у суспільстві [5].

Принцип: «Кадри вирішують все!», що є визначальним у всіх галузях господарства, забезпечується в першу чергу якісною японською освітою і трудовим вихованням зокрема. Гарна освіта у перспективі має якісну працю, що забезпечує професіоналізм та майстерність японських спеціалістів загалом. Саме завдяки цій майстерності японська техніка та

Варто зауважити, що трудові доручення це необхідна складова навчально-виховного процесу у будь-якій ланці освіти. Так, у школі керівників вищого рангу слухачі не тільки миють за собою посуд, але й на уроках праці йдуть на вокзал чистити перехожим черевики, або ж виходять у поле розкидати перегній, чи їдуть на завод, де їх використовують у якості різноробочих [21, с. 212].

У навчальних закладах і на виробництві усі починають день із фіззарядки та співу. Японці вважають, що це дає гарний заряд на весь день, оптимізує не тільки фізичний, але й психічний стан. Для цього використовуються також ранкові промови педагогів (керівників) та лозунги, що діють як мобілізуючий аутотренінг.

У всіх ланках освіти провідним принципом навчання є діяльнісний підхід, активна позиція суб'єкта навчання, а прислів'я: «Терпіння і труд все перетруть» є характерним для національної поведінки японців у всіх сферах діяльності. Усі, на думку С. Судзукі, народжуються з природною здібністю вчитися. Доросла людина, яка ні до чого не прагне, просто неправильно вихована.

В Японії вчать всі, і їм це приносить задоволення. Курс на загальну освіту, загальну грамотність був взятий після буржуазної революції Мейози, всього більше ста років тому і став передумовою досягнутих сьогодні результатів.

«Будеш спати чотири години – в університет потрапиш, будеш спати п'ять годин – провалишся», – говориться у японському прислів'ї. Усі вчать для того, щоб здати успішно екзамен, де з'ясується їхній рівень та перспективи. Потім – вступ у інститут (престижний чи менш престижний), що й визначає все майбутнє життя.

Сьогодні середня освіта в Японії повністю приноситься у жертву вищій й перетворюється у хиткий місток, що з'єднує дитячий садок з університетом, а підліткові роки стають у житті японця найважчими. Вони складаються з безкінечного зубріння та хвилювань про майбутнє, що підігруються і в сім'ї, і у школі.

Навчальний рік у Японії починається 1 квітня і завершується 31 березня наступного року. Він ділиться зазвичай на триместри: квітень-червень, вересень-грудень і січень-березень – всього 240 навчальних днів. І незважаючи на це, викладачі задають додому стільки, що старшокласники вимушені сидіти над підручниками ще по 5-6 годин у

забезпечуючи педагогів додатковим механізмом соціального контролю, а також спонукають самих батьків бути уважнішими до власних дітей.

В Японії діє система «6-3-3-4»: обов'язкова освіта у шестирічній початковій школі, в середній школі 1 ступеня (3 роки) і другого ступеня (3 роки), потім – університет (4 роки).

Малюкам у цій країні дозволяють усе, але в 5-6 років дитина потрапляє в дуже жорстку систему правил та обмежень, які чітко декларують, як вчиняти в тій чи іншій ситуації. Не виконувати їх неможливо, оскільки так роблять усі, і поводитися інакше означає «втратити обличчя», опинитися поза групою. «Всьому своє місце» – один із основних принципів японського світогляду. І діти засвоюють його з самого малку.

Традиційно мета навчання у японській школі більше виховна, ніж освітня. Прийнято вважати, що набагато краще бути гарною людиною, ніж ученим. Ця мета реалізується в освіті в ідеї «кокоро», що в перекладі з японської означає *серце, душа, розум, гуманізм*.

Усі японці переконані, що найважливіша, об'єктивна основа освіти у початковій і середній школі – збагачення дітей «кокоро» і меншою мірою знаннями та вміннями. До змісту поняття «кокоро» включається така проблематика: повага до людей і тварин, симпатія і великодушне ставлення до інших людей, пошук істини, здатність відчувати прекрасне та високе, володіти самоконтролем, берегти природу, робити внесок у розвиток суспільства. Цей принцип пронизує зміст усіх програм, предметів та повсякденне життя.

Усі компоненти освітньої системи (дошкільна, шкільна, вища освіта) взаємопов'язані та об'єднані єдиною метою – передати підростаючому поколінню традиційні моральні й культурні цінності сучасного японського суспільства (колективізм, повагу до людини та природи, прагнення до максимальної творчої самовіддачі тощо).

Обов'язкова складова програми в більшості класів – заняття, присвячені роздумам й самокритиці, на яких діти обговорюють, що їм подобається і не подобається у школі, згадують випадки своєї поганої поведінки, оцінюють якість виконання індивідуальних і групових завдань. Дітей навчають аналізувати конфлікти, які виникають у групі. При цьому наголошується на умінні уникати суперництва, оскільки перемога одного може означати «втрату обличчя» іншого.

Найпродуктивніший спосіб розв'язання конфліктів, за думку японців, – компроміс. Кожна дитина має зрозуміти, що вона – одна з багатьох, тому думку іншого треба поважати.

Ще у давній Конституції Японії було записано, що головне достоїнство громадянина – уміння уникати протиріч. Дітей навчають: «Не можна говорити тільки «ні», варто дотримуватися формули «ні-ні-так». Кажучи «ні», завжди усміхайся: по-перше, тому, що японці, спочатку бачать, а потім чують, а по-друге, серйозне «ні» вважається не дуже ввічливим».

І вдома, і у навчальних закладах багато часу приділяється засвоєнню манер, ритуалів, важливих виразів, на які багата мова японців. Необхідний елемент японського етикету – уклін. Японці супроводжують уклоном кожне «дякую», кланяються при зустрічі, кланяються перед їдою, при винесенні прапора, у відповідь на слова старшого тощо.

У поєднанні давніх традицій із сучасними методиками виховання особистості – секрет успіху Японії.

Японці славляться своїм умінням запозичувати чужі досягнення, і все це з особливою увагою та шанобою. При цьому вони керуються думкою: «Щоб перемогти в конкурентній боротьбі, треба знайти найкраще у світі, перейняти його і зробити довершенішим, ніж це було раніше». Подекуди оригінальні розробки, нові форми організації навчальної діяльності, створені в інших країнах, дістають широке застосування в Японії навіть раніше, ніж у себе на батьківщині. Так, наприклад, існуюча в Японії шкільна форма японських учнів завезена з Німеччини, а ідеї наших вітчизняних педагогів: В. Сухомлинського, А. Макаренка широко впроваджуються в японській освіті тощо. Запозичивши зовнішні форми, їх наповнюють своїм, національним змістом, завдяки чому досягаються феноменальні результати.

Аналіз освітніх тенденцій Японії переконав нас у тому, що гуманізм, як вищий рівень культурного та морального розвитку людських здібностей у поєднанні з м'якістю та людяністю (Ціцерон), властивий японцям, як нікому. Думкою про людину, повагою до неї просякнуті всі складові освітнього процесу протягом усього життя, починаючи від «райського життя» малюків у сім'ї і аж до професійної освіти на підприємствах Японії.

занять і подолання труднощів проявляються все яскравіше. Життєва сила формується тільки у дії. Лінощі та здібності несумісні.

Саме тому для розвитку якостей особистості велике значення мають ті величезні зусилля, що витрачають японські вчителі на формування у дітей уже у дитячому садочку здатності до самостійної діяльності, «практичної волі». «Воля до дії» складається з ряду конкретних умінь, насамперед, уміння ставити перед собою мету, приймати рішення у ситуації вибору та реалізовувати його, досягаючи конкретних результатів.

Здатність до самостійних дій у поєднанні з орієнтацією на суворе дотримання встановлених соціальних норм, що виховується у японців з раннього дитинства, створює своєрідний психологічний механізм, рису національного менталітету, що сприймається японцями як природна життєва необхідність, недотримання якої завжди призводить до виникнення різних ускладнень.

При цьому, на думку японських педагогів, важливим завданням виховання є досягнення певної самостійності групи в процесі формування навиків групового самоуправління, а у індивідуальному розвитку дитини – навчання правильній поведінці в ситуації прийняття групового рішення – висловлення своєї думки, пошук компромісного рішення. Також важливим є формування почуття суспільної відповідальності, боргу [6, с. 222].

Для цього використовують різні засоби, так наприклад, у дошкільних закладах, як тільки діти починають ходити, їх призначають черговими. У дитячих садках немає прибиральниць, тому діти самі миють підлогу, витирають зі столу, прибирають, обслуговують інших дітей, перевіряють їх чисельність у групі, роздають матеріали тощо [6, с. 220]. Раз у місяць вони самі собі готують їжу – жарять рибу, ліплять млинці з рису. Для них це гра, лінуватись та капризувати – соромно.

Поступово діти починають розуміти, що виконують корисну роботу, коли правильно роздають серветки чи матеріали для занять, і ця діяльність набуває для них особливого сенсу. Якщо дитина робить це з бажанням і бачить, що допомогла товаришу, у неї виникає почуття задоволення, тобто створюється атмосфера радісного, дружнього спілкування, що сприяє продуктивності будь-якої діяльності.

можуть запам'ятати хайку навіть після 10-ти повторень, на другій стадії відтворюють їх після чотирьох повторень, а на третій стадії вони запам'ятовують усе відразу, з першого прочитання. Після щоденного тренування діти взагалі самі починають писати хайку, відображаючи у їх змісті все, що відбувається навколо [19, с. 162].

Різниця між дитиною, що займається п'ять хвилин на день із дитиною, яка працює по три години є дуже суттєвою, навіть якщо обоє грають на скрипці кожний день. Якщо дитина, що займається тільки п'ять хвилин на день, захоче повторити результат тієї, яка займається по три години, то їй на це знадобиться дев'ять років.

Судзукі підкреслює: «Талант не дається від народження, а виховується у результаті наполегливої праці. Геній – це людина, яка своїм трудом досягла великого успіху» [19, с. 41]. І навпаки, чим менше людина працює над собою, тим менше проявляються її здібності.

Показовим у цьому сенсі є один із методів нінзя, навчання стрибків у висоту, що полягає у наступному: «В землю саджають насіння коноплі та доглядають за ним. Коли воно проростає, через нього кожний день стрибають». Цей метод дозволяє сконцентруватися на своїх діях і дає стимул для їх засвоєння.

Конопля росте швидко. Коли спостерігати за цим процесом щодня, то можна помітити що рослина тягнеться вгору постійно, безупинно. Якщо стрибати через неї кожен день, то уміння буде поступово формуватись, приростати по мірі росту коноплі. Але якщо людина побачить коноплю тільки через місяць або два з дня її проростання, то вона виявиться для неї занадто високою. За відсутності тренувань у цей період спроба закінчиться невдачею. Якщо ж тренування відбувається щоденно, то можна з легкістю здійснити цей стрибок. Уміння приходить разом із тренуванням [19, с. 75].

До прикладу, при народженні ліва рука нічим не відрізняється від правої, вони зовсім однакові. Так само, як і руку, за рахунок тренування можна розвинути і будь-які інші здібності та таланти. Чим більше практики, тим краще навик. Ліва рука зовсім не поступалася би правій, якщо б ними користувались у рівній мірі.

Життєва сила людини проявляється, укріплюється завдяки постійному тренуванню та породжує здібності, які у ході наполегливих

Визнання права кожної особистості на розвиток, прояв розумових та моральних здібностей на благо нації та людства, вважаємо одним з тих “золотих ключиків” прогресивних тенденцій не тільки Японії, а й усіх інших успішних суспільств та цивілізацій.

[Увеличить](#)

Ранній розвиток як передумова становлення здібностей

Проблема раннього розвитку, його значення у становленні особистості привертала увагу науковців відтоді, як була підтверджена гіпотеза про важливість соціальних, виховних чинників наряду із генетичними, природними. Майже 2,5 тисячі років тому Конфуцій пропонував інтенсивно розвивати дітей; Дж. Локк (1690) вважав, що 9 із 10 людей зобов'язані тим, які вони є, вихованню; Гельвецій пропагував ідею виховання як засіб формування геніальності. На початку XIX століття пастор Карл Вітне (Німеччина) виховував свого сина, навчаючи його з дня народження за власною методикою. Як результат, у 9-річному віці син став студентом Лейпцігського університету, в 13 років – доктором філософії, у 18 – професором університету [12]. Значення періоду раннього дитинства підтверджує й історія «вовчих дівчаток», Амалі і Камалі, які росли у середовищі, що було чужим їх природі. Усі зусилля та спроби щодо повернення дітям людської подоби видалися марними, у них не було шансів у подальшому розвиватися повноцінно. Все це свідчить про те, що освіта та навколишнє середовище, в яке потрапляє малюк відразу після народження, скоріше за все й визначають, якою людиною він стане.

На сьогодні існує цілий ряд методик раннього розвитку (Г. Доман, С. Лупан, М. Монтессорі, М. Зайцева, Б. Нікітіна) серед яких чільне місце займають методики раннього розвитку Японії (С. Судзукі, М. Ібуки тощо). Японія – найбільш інтелектуально та економічно потужна країна небезпідставно проблемі раннього розвитку відводить чільне місце.

У старій японській приказці йдеться: «Який ти у три роки, такий ти і в сто» [19, с. 187]. Японці одними з перших почали говорити про необхідність раннього розвитку. Дошкільній освіті, навчанню та вихованню у ранньому віці в Японії приділяють значну увагу, адже

народжуємось із однаково високим потенціалом і за деяких зусиль можемо стати видатними, здібними й талановитими. «Нерозумно жалітися на відсутність таланту, якщо ви самі поклали його на верхню полицю», – каже він [19, с. 169].

Ідеєю трудового виховання просякнута все життя японців. Уже з раннього віку мама, відправляючи дитину у садок, говорить: «Працюй старанно! У тебе все вийде!» У стінах дитячого садка часто можна чути слова: «Будь-ласка, будьте наполегливі у своїх прагненнях!» Виконуючи завдання педагогів, діти з раннього дитинства засвоюють цей дуже важливий принцип: «Майстерність досягається зусиллям».

У ході навчання діти дізнаються, що існує найбільш сприятливий спосіб виконання різноманітних справ і на його опанування варто витратити час та сили. С. Судзукі наводить метафоричний приклад правильної методики навчання дітей. Він пише:

«Пташку можна навчити говорити у самому ранньому віці. Для цього спочатку потрібна неабияка завзятість, наполегливість та терпіння. Щоб папуга заговорив, одне й те саме слово йому потрібно постійно повторювати (50 разів на день, 2 місяці). І у той момент, коли ви вже прийшли до висновку, що все марно, коли вас охоплює відчай, раптом приходить успіх.

Результат може «визріти» тільки за умови щоденного наполегливого тренування. У ролі стимуляторів виступає підготовка, час і оточуюче середовище. Ми не можемо бачити насінину, посаджену в землю, але ми знаємо, що на неї щоденно впливає волога, температура та освітлення. Поступово у насініні відбуваються непомітні для ока зміни, і в один прекрасний момент з'являється паросток.

Як тільки паросток пробився, він починає рости все швидше і швидше. Після трьох тисяч повторень, перш ніж папуга скаже перше слово, його починають вчити новому слову – але для цього знадобиться тільки двісті повторень, папуга вже зможе його відтворити».

Поза сумнівом, – пише С. Судзукі, те ж саме відбувається і з людьми. Чому б вони не вчилися, справа спочатку йде повільно, доки не проклюнеться перший паросток успіху. На це знадобиться немало часу, але здібності поступово розвиваються. Вся справа в терпінні та невтомному повторенні. Згодом на базі одних умінь швидко розвиваються нові і т.д. [19, с. 15]. Так, наприклад, діти, які спочатку не

Терпіння і труд все перетруть

«У геніальності 1 % таланту і 99 % поту», – говорив Гете. Японці безперечно підтверджують цей вислів на практиці. Саме завдяки своїй працьовитості та організованості ми можемо сьогодні спостерігати стрімке інтелектуальне, економічне піднесення Японії, ріст та розвиток добробуту японців. Першість країни у інноваціях, технологіях, винахідництві, творчості має у своїй основі наполегливість та працелюбність японського народу.

У американському журналі «Психологія сьогодні» був зроблений порівняльний аналіз ритму життя в Японії, Італії, Індонезії і на Тайвані, заміряна швидкість руху пішоходів на вулиці та швидкість роботи поштових працівників. У результаті за цими показниками Японія випередила всі країни, причому, Італію – вдвоє [21, с. 294].

Перша казка, яку чує японець, – про черепаху та зайця. Заєць, швидкий бігун, програв змагання черепаці, тому що заснув по дорозі. Черепаха перемогла завдяки наполегливості та праці. «Труд – основа основ!» – цьому з самого раннього віку вчила століття тому і вчить сьогодні японська мати дитину, адже бажає їй достатку, а собі – безбідної старості.

«Доброго ранку!» – говоримо ми і цим висловленням, що промовляємо автоматично, бажаємо один одному добра, щастя, які має принести ранок. З таким самим автоматизмом японці говорять: «Охайо годзаимас», тобто – «Усі ми рано встаємо та збираємось працювати». Згідно їхній суспільній свідомості, ранок приносить щастя у вигляді можливості трудитися [21, с. 38].

Японцям іспокон віку навіювалось: «Хороша людина – працююча людина», «наполегливість і здібність народжують талант». Вони переконані кожний може виховати, розвинути у собі талант. Це залежить тільки від потрібних зусиль, прикладених у потрібному напрямку. Відомий японський педагог С. Судзукі впевнений, що всі ми

згідно тверджень психологів, у дошкільному віці людина отримує 70 % знань і тільки 30 % – за все наступне життя.

Півстоліття тому у країні сходячого сонця вийшла книга «Після трьох уже пізно», яка здійснила переворот у японській педагогіці. Її автор, Масару Ібука, директор Асоціації раннього розвитку та організації «Навчання талантів», запропонував свою програму раннього розвитку. Згідно Масару Ібуці, маленьким дітям властива здібність навчатися чому завгодно – те, що вони засвоюють без будь-яких зусиль у 2, 3 або 4 роки, у подальшому дається їм важче або ж взагалі не дається. На його думку, те, що дорослі засвоюють зі значними труднощами, діти сприймають граючись [7, с. 2].

Ранній вік – неймовірно сприятливий період у житті людини. У перші три роки життя закладаються основи особистості дитини, і завдання батьків – створити умови, в яких дитина зможе повністю реалізувати свої здібності. М. Ібука переконує, що у ранні роки життя і Моцарта, і Мілля батьки виховували у строгості, адже хотіли зробити своїх дітей видатними. Тобто їх талант розвивався максимально завдяки тому, що їм із самого раннього дитинства батьки створили сприятливі умови та дали прекрасну освіту [7, с. 4].

У вихованні, на думку С. Судзукі, автора методики раннього навчання гри на скрипці, необхідно слідувати наступним принципам: стимулювати пізнання через збудження інтересу малюка, виховувати характер, сприяти розвитку творчості й різноманітних навиків. Та головне завдання полягає все таки не у тому, щоб виростити генія, а в такій освіті, яка б «формує глибокий розум і здорове тіло, робила дітей кмітливими та добрими» [19, с. 33].

Усі діти можуть досягти високого освітнього рівня, але таке навчання має починатися з першого ж дня після народження, саме тут закладений ключ до подальшого розвитку людського потенціалу та здібностей [19, с. 12].

Разом із тим, варто пам'ятати, що ранній розвиток це «не примусове годування грудних діток фактами та цифрами, а своєчасне введення нового досвіду!» [7, с.4]. Тобто це – не штучна акселерація (стимулювання, пришвидшення), а ампліфікація розвитку (наповнення, розширення знань та досвіду) дітей.

Оптимальність, сприятливість раннього віку для формування творчості вчені аргументують тим, що дитина цього віку, з одного боку, готова до соціалізації (сформованість комунікативних навичок), а з іншого – ще не соціалізована, для неї весь світ ще загадковий та проблемний. Близько трьох років у малюків з'являється потреба діяти як дорослий, «зрівнятися з дорослим». Творча діяльність дітей, спрямована на присвоєння людської культури, що є необхідною умовою розширеного відтворення творчих здібностей у сучасному суспільстві.

Слід зауважити, що розвиток творчої діяльності, на думку вчених (В. Дружиніна, Н. Хазратової), проходить певні етапи. Перша фаза – розвиток «первинної креативності» як загальної творчої здібності настає близько 3-х років. У цей час наслідування дитини значущому дорослому, як креативному взірцю, є основним механізмом формування творчості. Потрапляючи у нову ситуацію, дитина репродукує готовий спосіб дії, повторює його за дорослим заради досягнення бажаного результату. Друга стадія: творче наслідування – внесення елементів новизни, прояв самодіяльності без внесення істотних змін у запропоновану іншими схему дій, зразок, ідею. Це – перша заявка дитини про себе, своє бажання самовиразитися. Саме на цій стадії вона ознайомлюється з різними варіантами здійснення інноваційної діяльності, визначає свої переваги відповідно до власних нахилів та вмій. Третя стадія: репродуктивна творчість – уміння взяти за основу запропоновану схему (ідею), але істотно її переробити, внести зміни. Тут дитина відпрацьовує переробку інновацій, пропускаючи їх крізь себе, перевіряє їх відповідність вимогам ситуації, вносить елементи новизни та оригінальності. Четверта стадія: справжня творчість, створення нового [13, с. 77].

Наслідування зразка творчої поведінки займає визначальне місце у розвитку творчих здібностей дитини. Як пише Ібука, діти починають наслідувати вже у перший рік життя, а на другому і третьому році вони наслідують свідомо, і не тільки дітей свого віку, але й старших. «Вони імітують все: жести, манеру говорити, ходу та дії. Наслідуючи, дитина не просто мавпує – це акти справжньої творчості» [7, с.47].

На ролі наслідування у процесі зародження творчості наголошує й С. Судзукі. Людина, на його думку, вчиться творчості у природи, тому він порівнює становлення творчих здібностей дитини з навчанням

розвитку посіяне гарне насіння, дитина виросте достатньо міцною, щоб протистояти будь-яким труднощам [19, с. 57].

Підсумовуючи сказане, варто підкреслити ряд важливих чинників раннього розвитку, як передумови становлення здібностей та талантів, а саме: створення сприятливих умов для розвитку дитини з перших днів народження; стимулювання психічних процесів, функцій головного мозку, рухової активності; заохочення пізнавальних інтересів малюка; забезпечення зразків творчої, культурної поведінки, педагогічного професіоналізму вихователів та батьків; використання ефективних педагогічних прийомів; створення розвиваючого середовища; ранній розвиток усіх здібностей, у першу чергу, соціальної взаємодії.

До першої відносяться теми, що виховують соціальну конформність, яка сприймається і усвідомлюється дітьми як почуття належності до своєї групи. Педагогічним засобом служить вироблення навичок безконфліктної взаємодії. Дітей вчать аналізувати причини конфліктів, шукати способи виходу з конфліктної ситуації.

Друга група тем спрямована на виховання «активної людини». При цьому в дітей формується інтерес до своєї діяльності, готовність та вміння переборювати труднощі й таке ставлення до праці, яке б розглядалося як внесок будь-якої «маленької справи» у «загальну велику справу». Варто підкреслити, що гра та праця у японській педагогіці не розділяються. Усіляка діяльність дитини подається дитині спочатку як гра, і вже потім як праця. Чим би дитина не займалась – прибиранням чи грою у схованки, – у неї завжди стимулюється активне, зацікавлене творче ставлення до цієї діяльності.

Третя група тем об'єднана загальним завданням – привчити дитину сприймати суспільні норми як внутрішньо необхідні. Для цього їй часто пропонуються ситуації вибору, які вона може самостійно осмислити і на власному досвіді переконатися у необхідності певного типу поведінки.

Лева частина зусиль вихователів зосереджується на формуванні здібності до самостійної діяльності, яка поєднується з орієнтацією на строге слідування установленим соціальним нормам. Саме в цьому психологічному механізмі формування соціальних установок, які усвідомлюються дитиною як власні внутрішні потреби, і полягає головний принцип японської системи виховання [6, с. 233].

Навіяна з раннього дитинства звичка співвідносити свої дії з моральними оцінками оточуючих примушує японця вести себе так, як це прийнято у групі, й постійно відчувати потребу у підтримці та турботі. Як стверджують науковці, малюк, позбавлений спілкування з однолітками, відстає у розвитку та має важкий характер [7, с. 31]. Варто стимулювати бажання дітей брати участь у загальних іграх, заняттях, навчати їх цінувати сумісні дії. Все це сприяє оптимізації психічного стану дитини, активізації творчої діяльності, розвитку творчих здібностей та талантів.

Наразі, японці переконані, за правильних умов виховання у ранньому віці дитина у школі вчиться краще. Якщо у період раннього

співочих птахів. «Солов'їв, що живуть у домашніх умовах, – розповідає він, – забирають весною ще неопірившимися пташенятами. Як тільки вони трохи звикають до неволі й починають брати корм у людей, до них підсаджують «вчителя», який цілий день виводить свої трелі. Протягом місяця пташенята прислухаються до нього та засвоюють його школу. Такий метод використовується в Японії з давніх часів. Це і є свого роду «вихованням талантів». Яким співаком стане пташка в подальшому, визначає перший місяць її життя, а не вроджені здібності [19, с. 21].

М. Ібука розповідає, що у давнину продавець старовини оточував свого учня протягом перших шести місяців навчання тільки найціннішими та справжніми творами мистецтва, щоб, надивившись на них, він завжди міг відрізнити справжній антикваріат від підробки. Тобто у мозку дитини, що являє собою чистий аркуш паперу, закарбовується справжнє мистецтво і залишається там на все життя. Утворений стереотип істинного мистецтва є основою для оцінки творів у наступному житті, коли дитина стає дорослою [7, с. 46].

Високе благословення, на думку японців, дитина отримує в житті від зустрічі з людьми, що наділені високим гуманізмом та чистою благородною душею. При цьому вона переймає якусь частину серця та почуттів цих людей і починає наслідувати їх вчинки [7, с. 55]. Цінність особистості визначається тим ступенем їх величі та краси характеру, які вдалося поглинути. У цьому сенсі перевагу має сім'я, в якій живуть декілька поколінь. Саме від старших можна успадкувати культуру, мудрість, стосунки поколінь, у будь-якому випадку, саме спілкування зі старшими членами родини дає багатий емоційний та культурний досвід. Це стосується й наслідування традицій та звичаїв японської сім'ї та нації.

Треба враховувати, що інколи наслідування може мати і негативні наслідки. Ось як описує такий випадок Масару Ібука: «У сім'ї росло два хлопчика, 5-ти і 4-х років. Молодшого всі любили за його прямоту та жвавість, а старшого не дуже, тому що він був похмурим і тривожним. Батьки не розуміли, звідки все це у нього та звернулись до лікаря. Після довгих розпитувань з'ясувалось, що за старшим сином, у ранньому віці, протягом 6-ти місяців доглядала молода няня, яка замість того, щоб гуляти з дитиною, зустрічалась зі своїм коханцем у старому сараї, а хлопчик був присутній на їх побаченнях кожен день. Неспокій,

тривожна поведінка дівчини якимось чином закарбувалась у його свідомості» [7, с. 20].

Новонароджений, на думку М. Ібуки, абсолютно безпорадний, але саме тому що він такий безпорадний, такими великими є його потенційні можливості. В період від народження дитини до трьох років зв'язки між клітинами мозку формуються найбільш активно, зароджується близько 70-80 % таких з'єднань, і по мірі того як вони розвиваються підвищуються можливості мозку. Вже у перші шість місяців після народження мозок досягає 50 % свого дорослого потенціалу, а до 3-х років – 80 %. Від того, що буде засвоєно у ранньому віці залежить наскільки обдарованою стане дитина.

Особистий досвід пізнання дитини у перші три роки життя, тобто в період розвитку мозкових клітин це ключ до розвитку її розумових здібностей. Жодна дитина не народжується ні генієм, ні дурнем. Все залежить від стимулювання та ступеню розвитку головного мозку у вирішальні роки її життя – від народження до трьохрічного віку! Мислення, творчість, потреби, почуття, що розвиваються у подальшому використовують базу, сформовану до цього віку. Тобто, якщо у перші три роки не утворилась міцна основа, не має сенсу вчити, як її використовувати [7, с. 7].

Не варто боятися перевантажити дитячий мозок: він як губка, швидко всмоктує знання, але коли відчуває, що переповнений, відключається і перестає сприймати нову інформацію. Нас має турбувати не те, що ми даємо занадто багато інформації, а те, що часто даємо занадто мало, щоб повноцінно розвивати дитину [7, с. 13].

Важливо тренувати здібності дитини до запам'ятовування, доки малюк знаходить задоволення у повторенні. Мозок дитини здатний утримувати у пам'яті від 100 до 200 коротких віршів і чим інтенсивніше використовується пам'ять, тим краще вона функціонує та розвивається. В японській школі виховання талантів для тренування пам'яті використовують хайку – короткі, ритмічні вірші, що легко запам'ятовуються та виховують у дитини благородні почуття.

Вірші та музика, на думку М. Ібуки, позитивно впливають не тільки на емоційний стан дитини, а й змінюють обличчя малюка. Зовнішній вигляд дитини, яка слухає музику або займається музикою, змінюється під впливом цих занять. Мистецтво робить людину гарною

За третім правилом педагог має забезпечити, щоб у ході навчального процесу дитина усвідомила наявність інтересів інших членів суспільства, їх залежність від неї та її залежність від них.

За четвертим правилом основна форма виховання – це групова діяльність, коли критерієм ефективності вважається не результат та якість роботи окремих дітей, а неодмінна участь усіх без винятку дітей у загальній справі й чітке усвідомлення кожною дитиною своєї ролі.

За п'ятим правилом діти привчаються сприймати інтереси групи як свої власні. На власному досвіді діти повинні засвоїти, що закони і норми життя в групі та суспільстві, а також їх дотримання потрібні кожній людині [6, с. 232].

Останні три групи правил японської освіти підпорядковані основному завданню виховної діяльності – формуванню колективу. Японці вважають, так само як для відображення образу потрібне полотно, для становлення особистості потрібен колектив. Розвиток особистості з раннього дитинства відбувається під впливом ровесників, у процесі формування колективної солідарності [9, с. 112].

Інструментом розвитку стосунків взаємозалежності колективу та особистості являється бригада, її діяльність є інструментом налагодження міжособистісних стосунків. До прикладу, формування бригадної свідомості є основою для виховання почуття товарищескості, що сприяє єдності, об'єднанню дітей. Практикою підтверджується, що вимоги вихователя до дитини будуть більш ефективними, якщо вони надходять не безпосередньо від вихователя, а через колектив [9, с. 114]. І хоча у дітей першого року життя введення системи бригад ще не є зовсім актуальним, разом з тим, здатність до співчутливого спілкування з іншими дітьми у цьому віці є однією з передумов формування почуття колективізму, яку потрібно підтримувати. Діти спостерігають один за одним і завдяки цьому отримують можливість постійно порівнювати, які стосунки з товаришами є більш продуктивними, вчать на практиці вирішувати конфлікти, засвоюють правила поважного ставлення до внутрішньоколективних цінностей та зразків поведінки [9, с. 126].

Загалом «виховання» як особлива сфера педагогічних знань у Японії методично розроблена. У вчителів є програма, інструкції, підручники, учбові посібники, допоміжні учбові матеріали. Програма виховання включає 28 тем, які можна умовно розділити на три групи.

потрібно для того, щоб привити дітям почуття ритму, створити гармонію тіла і духу, в кінцевому рахунку пробуджуючи уяву та розвиваючи творчі здібності.

Варто зауважити, що у Японії існує загальнодержавна політика відбору та призначення на посаду вчителя. Окрім диплома майбутній педагог має пройти відповідні екзамени. Сьогодні Японія – єдина з розвинутих країн світу, де заробітна плата вчителя вище зарплати чиновників місцевих органів влади.

Особливої уваги заслуговує ставлення вихователів до своєї роботи. Це відношення у більшій мірі носить дослідницький характер: чітке усвідомлення мети, аналіз ситуації, вичленування проблем, планування дій та постійне обдумування – рефлексія подій та результатів [6, с. 218].

Педагог виконує багато ролей і несе відповідальність не тільки за навчання, але й за дисципліну дітей, за проведення ними вільного часу, за ряд інших завдань, які у інших культурах ніяк не пов'язують із поняттям «навчання» та розглядають як обов'язок батьків або інших суспільних структур.

У педагогічній діяльності вихователі, вчителі дотримуються необхідних правил, що є обов'язковими для «успішного формування громадянина Японії» з раннього віку (вони внесені у спеціальну інструкцію Міністерства освіти Японії).

Згідно першого правила виховання здійснюється не як однобічне навіювання норм, а як спосіб життя. Завдання вчителя не «вчити», а «жити з дітьми», керувати процесом спілкування дітей у конкретних умовах повсякденного життя, приймаючи у ньому особисту участь і показуючи зразки поведінки. Навіть у іграх (естафетах) вихователі, незалежно від віку, приймають участь нарівні з дітьми.

За другим правилом виховання має бути спрямоване на формування особистісних якостей, без яких неможливо виростити «громадянина Японії», таких як навички суворого самоаналізу своєї поведінки, власних думок і почуттів, навички спілкування з іншими людьми, здатність до прийняття самостійних рішень та реалізації дій, готовність відповідати за їх наслідки. Для розвитку цих необхідних умінь та здібностей також важливо навчити дітей працювати, розвивати фізичні здібності, зосередженість.

[7, с. 44]. Актуально звучить і гіпотеза Глена Доумана: «Наскільки б кращим став світ, якби голод пізнання трьохрічної дитини задовольнявся не тільки Міккі Маусом та цирком, але й творами Мікеланджело, Мане, Рембрандта, Бенуара, Леонардо да Вінчі! [7, с. 3].

Дитина розвивається з шаленою швидкістю як фізично, так і розумово. Тому так важливо правильно стимулювати її розвиток на кожній стадії. Щоб домогтися цього, батьки повинні дуже уважно спостерігати за тим, що і коли необхідно дитині, що її цікавить і т.д.

Ібука радить батькам серйозно підійти до самоосвіти, адже ті, хто готує себе у вчителі, не тільки глибоко вивчає предмет, який він збирається викладати, але й дитячу, вікову психологію, педагогіку тощо. Так само мати, яка є головним і першим вчителем своєї дитини, повинна засвоїти основи педагогіки, щоб виховати дитину зі знанням справи [7, с. 58].

Судзукі також переконаний, що, у першу чергу, потрібно вчити не дітей, а їхніх батьків. Він пише: «Спочатку ми вчимо маму правильної осанки та постановки руки, пропонуємо вивчити простеньку п'єсу, щоб вона могла вчити дитину в домашніх умовах. Перша п'єса також щоденно програється дитині у записі, вона спостерігає, як грають на скрипці інші діти та її мама. Скоро дитина забирає скрипку у матері зі словами: «Я теж хочу пограти», їй хочеться приєднатися до цікавого заняття». Основний задум полягає в тому, щоб дитина сама сказала, дивлячись на батьків: «Я теж хочу!» [19, с. 165].

Викликати інтерес дитини до предмета навчання – це кращий педагогічний метод навчання. Тому головне завдання батьків, якщо вони хочуть навчити чомусь дитину, є пробудження інтересу. Так, наприклад, «замість того щоб вчити її писати, важливо формувати зацікавленість до процесу письма, замість того щоб вчити дитину рахувати, краще зацікавити її цифрами» [7, с. 36].

Інтерес породжує допитливість, яка, у свою чергу, виховує волю, надто необхідну для дорослішання. Воля до дії не проявляється на порожньому місці, вона стимулюється інтересом і спонукає малюка до подальшого розвитку [7, с. 38].

Якщо ж батьки намагаються примусити дітей вчитися, то всі подібні спроби закінчуються сльозами та істериками. Їх бурхлива реакція пояснюється тим, що у цьому віці у дітей прокидається

самосвідомість і почуття власного «Я», яке не терпить ніякого насилля. Примус породжує відразу, дух протиріччя та бажання уникати. У результаті з'являється звичка ігнорувати необхідні справи, зароджується лінь та байдужість.

Найважчим моральним покаранням у японців, широко розповсюдженим методом «погрози відчуження», є відлучення від дому або протиставлення дитини якійсь групі: «якщо ти будеш себе так поводити, всі будуть над тобою сміятися», – говорить мама неслухняній дитині. Самотність переживається японцями дуже важко, а відлучення від дому сприймається як справжня катастрофа.

Ось як описує ефективні педагогічні прийоми японського виховання у школі «Томое» Тецуко Куроянагі: «У школі ніколи не говорили, як потрібно себе поводити вихованим дітям. Просто сама атмосфера школи непомітно привчила їх до того, що не варто ображати маленьких і слабких, турбувати і приносити неприємності старшим, залишати за собою сміття тощо. Неприйнятною була й думка про те, що хтось може образити улюбленого вчителя, який так поважає дітей». Поширеним був прийом авансування, програмування: «Директор при кожній нагоді говорив: «Ти насправді хороша дівчинка!», при цьому він робив наголос на слові: «насправді» [11].

Доктор Судзукі теж застосовував подібний прийом, він авансом хвалив дитину, чим заохочував її до кращого виконання: «Чудово, чудово», – говорив він, а я граю це так. Як ти думаєш у тебе вийде так само?» [7, с.35].

Наразі, головна мета раннього виховання, на думку С. Судзукі, полягає у попередженні появи нещасних дітей. Дитині дають слухати гарну музику та вчать грати на скрипці не для того, щоб виростити з неї видатного музиканта. Її вчать іноземній мові не для того, щоб виховати геніального лінгвіста, і навіть не для того, щоб підготувати її у «гарний» дитячий садок та початкову школу. Головне – розвинути в дитині її безмежні потенційні можливості, щоб більше радості було в її житті й загалом у світі [19, с. 6].

Успіхи творчості сягають своїми коренями у суб'єктивне емоційне сприймання та досвід раннього дитинства. Іншими словами, дитячі фантазії, що здаються дорослим такими далекими від реального життя, насправді являються зародками творчості. Дитині нудно гратись із

готовою іграшкою, яку можна використовувати тільки за одним призначенням. Якою б дорогою ця іграшка не була, вона не представляє цінності для дитини, з нею не можна щось зробити або пристосувати її відповідно до своєю багатої уяви. Існує багато простих іграшок, які використовуються віками: глина, пісок, папір для вирізання, кольоровий папір для складання тощо. Ці матеріали мають одну спільну характеристику – вони не мають визначеної форми та призначення. Перебираючи їх у руках, малюк перетворює їх форму, зі здивуванням спостерігає за змінами. Іншими словами, такого роду матеріалам можна надати будь-яку форму. Саме тому вони є ідеальними іграшками для дитини раннього віку, коли інтелект, що тісно пов'язаний із практичними діями, розвивається швидше за все [7, с. 52].

Навчаючи дітей малюванню, аплікації, ліпці, японські педагоги користуються своєрідною методикою. Під час цих продуктивних видів діяльності дітей намагаються не вчити ніяким прийомам. Це дозволяє дітям, використовуючи змішання різних фарб, незвичайних за конфігурацією ліній, отримувати яскраві, різноманітні за тематикою композиції. Під час ліплення діти, як правило, спочатку створюють дещо у формі круглої грудочки, млинця, а потім починають у цьому щось впізнавати та називати. У результаті дитячі роботи відрізняються примітивністю; в той же час цей підхід збуджує фантазію, уяву: дитина уявляє собі те, чого насправді не видно, лише існує слабкий натяк. Такі вправи відповідають традиційному японському світосприйманню [17, с. 125].

Не менш важливо, вважають японці, у ранньому віці тренувати й рухові навички, адже правильна фізична підготовка прекрасно стимулює розумовий розвиток малюка. Відомо, що дитина, яка тільки вчиться ходити, може з легкістю навчитися кататися і на роликівих ковзанах, в той час як дорослому оволодіти цими вміннями дуже важко [7, с. 55].

Широко розповсюджені у японських садках заняття ритмікою, що являє собою «гру, яка налагоджує механізм тіла, гру, яка вчить володіти ним, гру, яка дає можливість сприймати ритм. Заняття ритмікою повідомляють ритмічність самій природі. А ритмічна натура – це краса та сила, відповідність законам природи» [11]. У результаті практики рухи дітей стають злагодженими, гармонійними, малюки захоплюючись грою ритму, самі придумують різні рухи та фігури. Все це, на думку японців,